

TEKELLEŞME OLGUSU VE TÜRK BASINI

Ceyda ILGAZ*

The Fact of Monopolisation and Turkish Press

In our article we have emphasised the fact of impartiality and we have determined the universal aim of the press. We have examined commercial intention and the relationship between the media and the Power. In conclusion, the main topic of our article is the process of the monopolisation of the Turkish Press.

.....

Basının evrensel amacı haberin tarafsız ve dürüst bir biçimde aktarılmasıdır. Günümüzde de tartışılan tarafsız haber anlayışı holdingleşen medya kuruluşlarının kar kaygısı taşıyarak hareket etmeleri sonucu tehlikeye girmiştir. Basının evrensel amacı haberin tarafsız ve dürüst bir biçimde aktarılmasını sağlamaktır. Basın bu amacından uzaklaşarak toplum üzerindeki inandırıcılığını ve etkisini giderek kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Gazeteciliğin rekabet koşullarının artması ve siyasi hükümetlerin kimi gazetelere yönelik yürüttüğü politika sonucu, zaten çok dar olan Türk basınındaki düşünce yelpazesi ve bu yelpazeyi temsil eden gazeteler bir bir kapanmaya başlamıştır. Yani gelişmelere ancak çok güçlü basın işletmeleri karşı koyabilmiş daha önceki yıllarda sahibi de gazeteci olan gazeteler hızla işadamlarının gazeteleri olmuştur. Küreselleşme sonucu Batı'da ortaya çıkan büyük şirketlerin rekabet ortamında küçükleri ezip

* Araş. Gör. , İ.Ü.İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü.

yok etme ve tekelleşme süreci basın alanında Türkiye’de de karşımıza çıkmıştır.

Gazetelere işadamlarının ilgi duymasını şüphesiz ki gazetecilik yapmak istemeleriyle açıklamak pek olası değildir.

“ ‘Medyanın holdingleşmesi’ diye adlandırılabilir 1980 öncesi evreyi kısa sürede holdinglerin medyaya girişi ve yazılı basının elektronik basınla bütünleşme evreleri izlemiştir. 1980-1990 arası dönem, medya sektöründe bir kurtlar savaşı olarak yaşanmıştır. Bir yandan medya sektöründe ilk birikimlerini yapıp palazlanan kuruluşlar kendi aralarında pazar savaşına tutuşurlarken; bir yandan da medyanın karının yanı sıra, onu bir silah olarak kullanılma gücüne göz koyan holdinglerin sektöre girişiyle sektör mücadeleleri hızlanmıştır.”¹

Gazeteciliğin rekabet koşullarının artması ve siyasi hükümetlerin kimi gazetelere yönelik yürüttüğü politika sonucu, zaten çok dar olan Türk basınındaki düşünce yelpazesi ve bu yelpazeyi temsil eden gazeteler bir bir kapanmaya başlamıştır. Yani gelişmelere ancak çok güçlü basın işletmeleri karşı koyabilmiş daha önceki yıllarda sahibi de gazeteci olan gazeteler hızla işadamlarının gazeteleri olmuştur.

“Cüneyt Arcayürek, 80 sonrasında basında yaşanan değişimi şöyle değerlendiriyor: ‘1980’lere kadar gazete gazetecilik içindi. Asıl görevi haber vermek olan gazeteler ticari uygulamalara dalmışlardır. Gazeteler hızla büyük sermayenin eline geçmiş ve gazeteler kar amacıyla çalışan işletmeler haline dönüşmüştür.’”²

Babıali’nin bu yıllarda yaşadığı en büyük deprem Asil Nadir’in piyasaya girmesi ve basında başlatılan tekelleşme ve yabancı sermaye tartışmalarıdır.

Asil Nadir önceleri çokuluslu bir şirket temsilcisiyken basın sektörüne geçip birçok dergiyi, gazeteyi ele geçirmiş ve böylece de tekelleşme yönünde ilk adımları atmıştır.

Uluslararası sermaye ile Türk basınının flörtü bu yıllarda çok da sonuç vermemiş ve Asil Nadir’de bir süre sonra basından çekilmek zorunda kalmıştır. Ve Babıali yine eski sahiplerine kalmıştır. Asil Nadir döneminde birçok gazeteci tekelciliğe bayrak açmıştır. 80’li yılların

1 ATABEK Nejdet (Yrd. Doç.), Dağtaş Erdal (Arş. Gör.), **Kamuoyu ve İletişim**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:139, Eskişehir, 1998, ss.136-137.

2 OKTAY Ahmet, **Toplumsal Değişme ve Basın**, Bilim/Felsefe/Sanat yayınları, İstanbul, s. 81.

sonlarından itibaren Sabah Grubu'nun büyümesi ve Milliyet'in Hürriyet'i almasıyla birlikte yeni bir tekelleşme olgusu basını sarmıştır.

Türkiye'de özel radyo ve televizyon kurmaya ilişkin ilk girişimler 1985 yıllarında başlamıştır. Özel radyo ve televizyonların yayına başlamasından sonra tekelleşmenin daha tehlikeli boyutlara vardığı söylenebilir. Reklam pastasından pay almak isteyen gazeteler televizyonlara ortak olmaya ya da televizyon istasyonu kurmaya yönelmişlerdir. Bunun sonucu olarak, gazeteler birer birer televizyon kanalı sahibi olmaya başlamışlardır.

"Gazete, piyasadaki herhangi bir ürün ya da hizmetten çok çeşitli açılardan farklı. Siyasi etkisi, ekonomik gücü, üst yapıyı şekillendirmesi, kamuoyu yaratması, yönlendirmesi gibi sıradan bir ürün ya da hizmette olmayan özellikleri var. Basın işverenlerinin, siyasi ve ekonomik iktidar odaklarıyla bağlantıları nedeniyle, mevcut yapı, bağımsız haberciliği ve dürüst gazeteciliği büyük ölçüde engelliyor."³

Sonuç olarak, medyadaki ticarileşme ve tekelleşme eğilimleri, ekonomik gücün büyük oranda devletin elinde olduğu, kredi ve ihale musluklarının iktidarın elinde bir siyasi güç olarak tutulduğu ülkemizde medya ve siyasi iktidar ilişkilerini de değişik şekillerde etkilemektedir. Bu durum özellikle yazılı ve görüntülü basının habercilik görevini özgür ve tarafsızca yapmasını büyük ölçüde engellemektedir.

Basının halkı doğru bilgilendirmesi, tek 'kanal'a bağlı kalmaksızın, özgürce yorum yapabilmesi ve düşüncesini korkusuzca seslendirebilmesi, demokrasinin gereğidir. Özgür basın, demokratik rejimin vazgeçilmez kurumlarından biridir ve giderek toplum adına 'sistem'i denetleyen başlıca bir güç odağına dönüşmektedir. Hele Türkiye örneğindeki gibi, öteki sivil kurumların yeterince seslerini duyuramadıkları ülke modellerinde 'medya'nın gücü daha da artmaktadır.⁴

Kısacası artılarıyla ve eksileriyle, geçmişiyile ve geleceğe yönelik verdiği ışıklarla Türk basını, demokrasi (evrensel anlamda) gözlüğüyle bakıldığı zaman demokrat olduğunu iddia etmek çok zordur. Birer ticari işletmeden farksız olan basın kurumları, bu yönleriyle gazetecilik etiğine ve mesleğin kurallarına itibar etmemektedir. Binalar ve makineler ne kadar yenilenirse yenilensin, basının gözündeki o

3 DURAN Ragıp, Apoletli Medya, Yol Yay., İstanbul, 1996, s.26.

4 DEMİR Vedat, Türkiye'de Medya ve Özdenetimi, İletişim Yay., İstanbul, 1998, ss.123-124.

muhafazakar gözlük pek de değişmemektedir. Özellikle internetle birlikte çok daha önem kazanan 'düşünce hak ve özgürlüğü' ancak çıkarlardan yer bulabilirse kendini gösterebilmektedir.

Kaynakça

- 1- ATABEK Nejdet (Yrd. Doç.), DAĞTAŞ Erdal (Arş. Gör.), Kamuoyu ve İletişim, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:139, Eskişehir, 1998.
- 2- OKTAY Ahmet, Toplumsal Değişme ve Basın, Bilim/Felsefe/Sanat yayınları, İstanbul.
- 3- DURAN Ragıp, Apoletli Medya, Yol Yay., İstanbul, 1996.
- 4- DEMİR Vedat, Türkiye'de Medya ve Özdenetimi, İletişim Yay., İstanbul, 1998.